

Informační bulletin

Společnosti

pro

hospodářské a sociální

dějiny

č. 1/03

ISSN 1213-3892

Z O B S A H U :

Z MEZINÁRODNÍHO DĚNÍ:

XIII. mezinárodní kongres hospodářských dějin v Buenos Aires
– shrnutí hlavních výsledkůstr. 2

Výzva k návrhům na témata pracovních sekcí XIV. mezinárodního kongresu.....str. 3

NAŠE GRATULACE (životní jubileum prof. M. Myšky).....str. 5

LITERATURAstr. 6

KRONIKA: Zdeněk Sládekstr. 11

PŘIPRAVUJEMEstr.12

Mezinárodní kongres hospodářských dějin v Buenos Aires

V srpnu minulého roku se v argentinském Buenos Aires konal XIII. mezinárodní kongres hospodářských dějin. Z České republiky se bohužel kongresu (alespoň pokud je nám známo) nikdo nezúčastnil. Důvody jsou zřejmé – velká vzdálenost místa konání a z toho plynoucí finanční náročnost, kterou si společenskovědní pracoviště našeho státu většinou nemohou dovolit. Ani naší *Společnosti* se nepodařilo zajistit účast alespoň jednoho delegáta, přestože o to dosti usilovala.

O průběhu a hlavních výsledcích kongresu rozesílal generální sekretář Mezinárodní asociace hospodářských dějin (IEHA) prof. J. L. van Zanden na podzim loňského roku obsáhlejší dopis. Protože nikdo z českých kolegů nemůže o průběhu kongresu referovat osobně, vyjímáme pro Vaši informaci z dopisu prof. van Zandena následující nejdůležitější pasáže.

Celý světový kongres hospodářských dějin v Buenos Aires hodnotí generální sekretář IEHA jako velmi úspěšný. Konal se ve dnech 22. – 26. 7. a přijelo na něj více než 700 účastníků z 55 zemí. (Naše poznámka: Na předchozích kongresech konaných v Evropě byl počet účastníků až dvojnásobný.) Přítomní odborníci přednesli několik stovek referátů v 84 zasedáních jednotlivých odborných sekcí. Úplné podrobnosti o kongresu, včetně většiny přednesených kongresových referátů, jsou dostupné na webových stránkách kongresu: <http://www.eh.net/XIIICongress/>.

Kongres byl uveden rozsáhlým zamyšlením nad vývojem hospodářských dějin, které proslovil prof. Herman van der Wee. Nastínil zákruty minulého vývoje i budoucí vyhlídky naší profese. Také jeho klíčová přednáška je nyní dostupná na kongresových webových stránkách. Závěr kongresu pak obstaralo vyhodnocení soutěže disertačních prací a udělení cen úspěšným mladým vědcům.

Ve dvou zasedáních u „kulatého stolu“ byly probírány možnosti, jak rozvíjet nové budoucí aktivity v rámci IEHA. Návrhy směřovaly zejména ke spolupráci při výchově PhD a ke sběru a vzájemné výměně velkých databází. Také o těchto plánech se lze dozvědět více na webových stránkách IEAH: <http://www.eh.net/IEHA/Roundtable.html>.

Mimo to došlo i k některým změnám v organizaci IEHA. Ve čtvrtek 25. 7. se uskutečnilo generální shromáždění IEHA. Hlavním předmětem schůze byly reformy Stanov, navržené reformní komisí a výkonným výborem, a volba nových členů výkonného výboru. Co se týče Stanov, výkonný výbor (na své schůzi 21. 7. 2002) rozhodl přijmout všechny navrhované dodatky a shromáždění jeho rozhodnutí jednomyslně schválilo. Byl tak ukončen reformní proces, který začal hned po XII. světovém kongresu hospodářských dějin v Madridu. Reformní komise byla rozpuštěna a jejím členům bylo velmi vřele poděkováno za jejich náročnou práci.

Pokud jde o výkonný výbor, generální shromáždění zvolilo tyto funkcionáře: **Richard Sutch** – president; **Riitta Hjerpe** – vicepresident; **Chris Lloyd** – pokladník; **Jan Luiten van Zanden** – generální sekretář (druhé období).

Dále jsou členy výboru a) ve druhém funkčním období: Osamu Saito, Patrick Fridenson, Sevket Pamuk, Jacob Metzger, Jacek Kochanowicz, Tamas Szmrecsányi a Leonid Borodkin; b) v prvním funkčním období: Carlos Marichal, Om Prakash, Naomi Lamoreaux, Gianni Toniolo, Rolf Walter a Forrest Capie.

Generální shromáždění také s potěšením schválilo členství dalších národních asociací (čínské, indické a turecké). Jednotlivé společnosti sdružené v IEHA tak nyní reprezentují již téměř třetinu světové populace.

V závěru pak generální shromáždění potvrdilo rozhodnutí výkonného výboru uspořádat XIV. světový kongres hospodářských dějin v r. 2006 v Helsinkách.

J.H.

* * *

Návrhy na témata sekcí XIV. mezinárodního kongresu

Jak vysvítá ze závěru dopisu J. L. van Zandena, příští mezinárodní kongres hospodářských dějin bude za tři roky ve Finsku. Tedy v zemi, která je pro nás - na rozdíl od latinskoamerického Buenos Aires - takřka za humny. Proto by výbor *Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny* velmi uvítal, kdybychom se na tomto kongresu mohli prezentovat mnohem výrazněji, nežli na tom loňském.

V současné době se již připravuje vědecký program jednání helsinského kongresu. Do konce dubna je třeba tajemníkovi IEHA J. L. van Zandenovi poslat návrhy na témata jednání jednotlivých odborných sekcí. Výbor naší *SHSD* by uvítal, kdyby alespoň jeden návrh vzešlý z odborných kruhů České republiky byl do programu kongresu zařazen. Jak vysvítá z materiálů IEHA, přednost budou mít témata zabývající se obdobím před r. 1800 a dále náměty, jež se budou týkat problematiky vývoje v oblastech mimo státy západní Evropy a severní Ameriky.

Zatímco první zvýhodnění se nás příliš netýká (i naše *Společnost* má problémy s větším začleňováním odborníků i témat ze „starších“ období), splnění druhého požadavku IEHA je v silách (a dokonce i intencích) našich odborníků. Z jednání výboru *Společnosti* dne 11. února t.r. vzešly dva pracovní návrhy na možné návrhy témat sekcí: jednak „*Státní intervencionismus ve střední Evropě*“ a jednak „*Vznik a vývoj ekonomických elit nových střeoevropských států po r. 1918*“ (oba názvy jsou zatím jen pracovní). Zejména druhý námět se patrně dočká podrobnějšího rozpracování a bude odeslán IEHA k úvaze o zařazení do programu helsinského kongresu.

Návrhy na témata jednání jednotlivých sekcí helsinského kongresu nemusí podávat pouze výbor *Společnosti*, naopak do tohoto procesu se může zapojit kterýkoli jiný fundovaný odborník z České republiky. Výbor *Společnosti* takovouto aktivitu jedinečně přivítá. Aby ji umožnil, zveřejňujeme na následujících řádkách hlavní zásady a principy podávání těchto námětů.

Vědecký program celkem pětidenního kongresu (21. – 25. 8. 2006) bude rozvržen do přibližně 100 odborných sekcí. Mezinárodní asociace hospodářských dějin (IEHA) uvítá všechny náměty z oblasti hospodářských dějin, dějin ekonomie, sociálních dějin, demografické historie, dějin měst, kulturních dějin, „gender studies“, metodologických aspektů historického výzkumu a dalších příbuzných oborů. Zvláště jsou vítána (jak jsme již naznači-

li) témata z období před r. 1800 a náměty věnující se problematice jiných zemí než ze západní Evropy a severní Ameriky. Organizátoři sekci dostanou širokou volnost při vytváření konkrétní podoby a formy svého zasedání tak, aby bylo co nejefektivnější a současně co možná neatraktivnější - ať již díky svému tématu či pozvaným účastníkům. Každá sekce bude mít k dispozici dva devadesátiminutové časové bloky.

Pro návrhy na odbornou náplň jednotlivých sekcí se uskuteční dvě kola. V prvním kole, tj. nyní, bude vybrána drtivá většina navržených témat. Druhé kolo se uskuteční cca rok a půl před vlastním kongresem a pro ně je rezervováno jen asi pět sekcí. Ty by měly zaplnit eventuelní drobné mezery a hlavně podchytit nejaktuálnější či nově vzniklá témata.

Konečný termín pro první kolo je **30. duben 2003**. Z návrhů obdržených k tomuto datu výkonný výbor IEHA vybere témata, která budou zahrnuta do programu kongresu. Díky tomu, že konečný termín je poměrně dosti časný, výkonný výbor neočekává, že organizátoři sekci předloží úplný seznam účastníků. Předběžný seznam účastníků sekce by měl být k dispozici až v dubnu 2004, aby mohl být publikován v první kongresové brožuře. (Další termíny: Konečný seznam účastníků a názvy referátů všech sekcí musí být hotové k 1. lednu 2006. Očekává se, že kongresové referáty nebo jejich shrnutí budou publikovány na webových stránkách k 31. květnu 2006, tak aby byli k dispozici zájemcům ještě před kongresem.) Podrobnější informace o helsinském kongresu jsou od prosince 2002 dostupné na kongresových webových stránkách www.valt.helsinki.fi/yhis/iehc2006.

Návrhy na témata sekcí by měly obsahovat následující informace:

1. Jméno, tituly a institucionální začlenění organizátora (ev. organizátorů);
2. Kontakt na organizátora, tj. hlavně adresu, telefonní a faxové číslo, e-mail;
3. Navrhovaný název sekce;
4. Jeden či dva odstavce, v nichž bude vysvětlena a zdůvodněna důležitost zvoleného tématu a potřeba jeho zařazení do programu kongresu (max. 200 slov);
5. Nepovinný odstavec, věnovaný organizátorovým zkušenostem s tématem a jeho výzkumem. Pokud je to vhodné, je možné sem zařadit i citace organizátorových publikací k navrhované problematice (max. 100 slov);
6. Předpokládaných počet referátů, předběžná jména a institucionální zařazení těch, kteří v zásadě souhlasí s účastí na jednání dané sekce;
7. Popis navrhované organizační struktury sekce včetně případných plánů na předkonferenci (pokud bude), způsob publikování referátů (před či po kongresu) nebo další aktivity (max. 100 slov).

Pokud budou vybrány jejich návrhy, budou organizátoři sekce požádáni ujmout se následujících povinností:

1. Komunikovat dle potřeby se generální tajemníkem Asociace a s organizátory kongresu v Helsinkách, zejména jakmile bude program kongresu nabývat konkrétní podobu;
2. Rozeslat otevřenou výzvu pro případné účastníky příslušné sekce. Měla by umožňovat široké zapojení odborníků z různých zemí, zastávajících různé pohledy a přístupy. Práním IEHA je, aby Světový kongres v co nejvyšší míře oslovil (pokud je to možné) mladé vědce a vědce mimo západní Evropu a severní Ameriku;

3. Připravit takový časový rozvrh jednání sekce, který by umožnil nejméně 20 % poskytnutého času věnovat neformální otevřené diskusi z pléna;
4. Ujistit se, že všichni účastníci jsou schopni snadno a efektivně komunikovat s každým navzájem jak před kongresem, tak během zasedání. Zvláštní pozornost by měla být věnována usnadnění obtíží vědeckého dialogu mezi účastníky s různou mateřskou řečí.
5. Obstatat a zajistit finanční prostředky, která budou nezbytné pro práci navrhované sekce, zejména pro její aktivity před a po kongresu (např. organizace případné předkonference, publikace referátů sekce apod.) (Tento bod je zjevně zmíněn proto, aby organizátoři sekcí neočekávali nějaké finanční příspěvky od IEHA.)

Takto připravené návrhy je potřeba zaslat (nejlépe prostřednictvím e-mailu) **do 30. dubna 2003** na následující adresu. Doručení návrhu bude potvrzeno e-mailem.

Prof. dr. J. L. van Zanden, Secretary-General IEHA
c/o IISG, Cruquiusweg 31
1019 AT Amsterdam
The Netherlands,
E-mail: ieha@iisg.nl ; Fax: +31 20 665 4181

Výbor naší *Společnosti* uvítá jakoukoliv iniciativu. Návrhy můžete podávat nezávisle na výboru, bez jeho souhlasu či schválení. Zcela postačí, když nám své podání pouze oznámíte, abychom měli o aktivitách pocházejících z naší republiky přehled.

J.H.

* * *

N A Š E G R A T U L A C E

Výbor *Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny* si dovoluje co nejsrdečněji poblahopřát jednomu z předních českých historiků z oblasti hospodářských dějin

prof. PhDr. Milanu Myškoví, DrSc.

k jeho významnému životnímu jubileu, které v nejbližších dnech oslaví.

Přejeme Vám, vážený pane profesore, mnoho štěstí v osobním životě, přebytek pracovního elánu a hlavně zdraví. Doufáme, že i v dalších letech nám Vaše pracovní výsledky, které jsou bezesporu chloubou české historiografie, budou i nadále odhalovat fascinující zákruty procesu protoindustrializace a industrializace našich zemí, rozmach podnikatelských vrstev či jinou Vám tak blízkou problematiku.

Těšíme se na setkání s Vámi a na přednášku, kterou jste pro členy naší *Společnosti* slíbil proslovit v nejbližším vhodném termínu.

Za výbor *SHSD*: J.H.+I.J.

* * *

Milan Myška a kolektiv (L. Hladký, J. Janák, K. Novotný, D. Řezníková, B. Smutný, A. Zářický - tento též jako výkonný redaktor), *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do r. 1945*.

Vydala katedra historie filozofické fakulty Ostravské univerzity jako výstup z tříletého projektu Grantové agentury ČR, 6 sv. A4 (PC print), bez paginace (1. svazek vyjde tiskem v dubnu 2003).

Jde o rozsáhlé kolektivní dílo, zpracované sedmi erudovanými hospodářskými historiky pod vedením prof. M. Myšky, našeho nejuznávanějšího odborníka na problematiku podnikatelských dějin v éře protoindustrializace a industrializace 18. – 20. století. Výsledkem tříleté práce na neobyčejně náročném tématu je po mnoha stránkách dílo v naší historiografii zcela ojedinělé a mimořádné.

„*Historická encyklopedie podnikatelů*“ (dále *HEP*) je především dílem s velmi nápaditou a vysoce aktuální tematikou, které vyplňuje dnes již velmi citelnou mezeru v české historiografii, a to jednak v porovnání s díly toho druhu v dějepisectví západním, jednak v porovnání s hojnou řadou encyklopedií a příruček, vydaných u nás v posledních deseti letech, ale s jiným zaměřením. Výjimku tvoří jedině mnohasvazkový „Biografický slovník Slezska a severní Moravy“ (1993/99) a Tomešův „Český biografický slovník XX. století“ (1999), jež jsou omezeny buď regionálně nebo uvádějí jen nejvýznamnější podnikatele. *HEP* je v moderní české historiografii svým námětem a celostátním záběrem první svého druhu u nás, převyšujíc svou vědeckou úroveň a množstvím informací daleko vše, co bylo dosud u nás na tomto poli vykonáno.

Po metodické stránce je *HEP* zpracována na podkladě ucelené a dobře promyšlené tvůrčí koncepce. Jejím základem je poměrně prostá, ale vcelku vyhovující definice podnikatele, uvedená v úvodu k celému dílu. Teritoriálně je encyklopedie zaměřena na české země, v časovém ohledu zasahuje v některých heslech až do 17., výjimečně do 16. století, většinou však zabírá dobu od 18. století až do znárodnění 1945/48. Z podnikatelů působících v primární hospodářské sféře (zemědělství, lesnictví, rybolov, hornictví) *HEP* zaznamenává jen důlní podnikatele, převahu tvoří podnikatelé a manažeři v sekundární sféře (protoindustrie a továrny s více dělníky a stroji, s významnou výrobou a odbytem), jen v malé míře uvádí podnikatele v terciárním sektoru (velkoobchod, peněžnictví – bez pojišťovnictví, výjimečně doprava, výjimečně služby – hoteliéři). Dílo čerpá z nesmírného množství rozmanitých a rozptýlených informačních zdrojů, k jejich heuristice a interpretaci bylo zapotřebí velké trpělivosti, píle a odborné zdatnosti. Některé biogramy jsou zcela originálními a objevnými medailóny s fakty, o nichž byste ani nevěřili, že se jich lze vůbec dopátrat. V mnoha případech čerpali autoři přímo ze správních a podnikových archivů a z osobních pozůstalostí, u nás či ve Vídni (Adelsarchiv). Vyzdvihnout je třeba též pečlivý metodický postup při zpracování jednotlivých biogramů na podkladě předem vypracované jednotné matrice, jež zahrnuje údaje o osobě a původu podnikatele, o jeho vzdělání, podnikatelské kariéře a veřejné činnosti. A co je metodicky zvláště hodnotné a co ocení každý badatel, jsou – podle možností – jedna až tři rubriky na závěr převážně většiny biogramů, které nás informují jednak o případných literárních plodech dotyčné osobnosti, dále

o literatuře zabývající se touto osobou a nakonec o písemnostech, jež se o ní dochovaly v archivech.

Nepřeberné bohatství informací, jež je shromážděno v cca 1450 biogramech podnikatelských osobností (v mnoha případech se rozšiřujících na rodové příslušníky) nepochybně významně poslouží hospodářským a sociálním dějinám vůbec a v nejednom případě obohatí mnoha novými poznatky též politické a kulturní dějiny. *HEP* přináší řadu konkrétních příkladů a dokladů o tom, jak si kapitalistická ekonomika postupně klesčila cestu od protoindustrializace k průmyslové a technické revoluci a odtud k industriální společnosti 20. století a jak se podnikání transformovalo uvnitř ať už posilováním mechanizace nebo cestou centralizace kapitálu (proměnou soukromovlastnického podniku v akciový), příp. cestou jeho koncentrace ve velkopodnicích. Zčásti tu můžeme sledovat též dva základní trendy českého průmyslového vzestupu v 19. století:

- jak se uvnitř průmyslu přesouvalo těžiště od původně vůdčího odvětví textilního a dalších tradičních odvětví (sklo, porcelán a kamenina, hudební nástroje a papírenství, ale i uhlí a železo) k technicky novým a kapitálově náročnějším odvětvím (potravinářský průmysl, jmenovitě cukrovary, pivovary, lihovary, škrob, uzeniny a konzervy, dále ocelářství, strojírenství, chemie, elektrotechnika, polygrafie, velkovýroba aut, bot, konfekce, aj.);
- jak se vedle dříve se vyvinuvšího německého průmyslu, soustředěného v tradičních výrobních odvětvích a lokalizovaného v převážně lesnatých a hornatých pohraničních regionech osídlených Němci, rodilo a od poloviny 19. století stále více sílilo národně české podnikání, orientující se spíše na uvedená mladší výrobní odvětví a soustředěné v převážné míře ve vnitrozemních regionech osídlených Čechy.

Z tohoto hlediska se nejvíce hlavních hesel (268 = 40 %) týká textilnictví, 84 potravinářství (z toho 38 cukrovnictví, dohromady 12,5 %), 62 strojírenství a kovovýroby (9,2 %), 59 báňské a hutní výroby (8,8 %), 22 polygrafie, 19 chemie, 15 sklářství, 15 výroby stavebních hmot a stavebnictví, 12 porcelánu, kameniny, keramiky a smaltovaného nádobí, 9 výroby papíru, 8 kožedělné výroby, 7 elektrotechniky, 7 konfekce, 7 hudebních nástrojů aj. Celkem tedy vypovídá *HEP* o 643 podnikatelích zčásti z primárního, hlavně však ze sekundárního sektoru, naproti tomu terciární sektor je zastoupen jen 54 podnikateli (z toho velkoobchod 30, bankovníctví 17 a doprava 7). Skrývá se v tom jistá, i když zřejmě nechtěná (pramennou základnou daná) disproporce ve výběru podnikatelů, neodpovídající měnícímu se významu hlavních hospodářských sektorů či jednotlivých průmyslových odvětvích. Neúměrně k jejich rostoucímu významu jsou v *HEP* zatím slabě zastoupeni také manažeři a technici (26), jakož i podnikatelé z technicky mladších odvětví, např. z elektrotechniky, kde silně expandovali právě národně čeští podnikatelé. Snad to bude možné později napravit v dodatcích.

Ve svém celku je *HEP* díky Myškovu odbornému vedení velmi zdařilou kolektivní prací, jež se nepochybně stane nepostradatelnou příručkou každého historika; současně poslouží k širšímu a hlubšímu studiu u nás zatím dosti zanedbávaných podnikatelských dějin. Kromě toho může být zdrojem cenných informací a poučení také pro ekonomy, sociology, politology, ba i pro technické obory a nepochybně ji pro její široký a hluboký záběr do minulosti českého podnikání velice ocení též širší veřejnost a nově se formující podnikatelstvo naší doby. Velký dík všem autorům, zvláště pak prof. Myškovu za tak neobyčejné, monumentální historické dílo.

* * *

Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky (1918 - 1938). Díl II. Československo a České země v krizi a ohrožení (1930 - 1935)*, Libri Praha 2002, 577 s. ISBN 80-7277-031-4.

Na knižním trhu se objevil druhý díl trilogie k dějinám Československa v meziválečném období. Specialista na československé dějiny v celkem 12 kapitolách líčí složitý vývoj pouhých šesti let. Pro zájemce a odborníky z řad hospodářských a sociálních historiků jsou závažné tři kapitoly věnované globální hospodářské krizi 30. let a jejímu vlivu na další vývoj (Propuknutí globální hospodářské krize a její dopad na Československo; Hospodářské a sociální chování a jednání za krize. Protikrizová opatření státu (1930 - 1934); Specificky československý výstup ze světové hospodářské krize. Podíl Českých zemí na něm). Ne nepodstatná část publikace je tak věnována hospodářské a sociální problematice. Čtenářům se dostává informací na základě archivního studia a nejnovější odborné hospodářské a sociální literatury či známých skutečností do nového zorného pole. V „mezizávěru“ publikace se oprávněně uvádí, že „v Československu, tak striktně limitovaném v jeho postavení ekonomicky a sociálně, nemohlo být pochyb o tom, že je vážně otřesena jeho sociální základna, na níž spočívala usilovně konstruovaná budova samostatného státu. Hospodářské otázky byly hrubou silou hospodářské krize posunuty do centra všech dějů.“ (s. 353) Autor neopomenul otázky limitů československého průmyslu ze strany bankovního kapitálu a úzkého skupinového zájmu agrární strany. Sociální dějiny první ČSR však ještě čekají na své další a podrobnější rozpracování. Řada tabulek a vyobrazení vytváří plastický obraz líčených událostí.

I.J.

* * *

Vlastislav Lacina - Jan Hájek, *Kdy nám bylo nejlépe? Od hospodářské dezintegrace k integraci střední Evropy*, Libri Praha 2002, 184 s. ISBN 80-7277-101-9.

Práce renomovaných hospodářských historiků, podpořená Grantovou agenturou ČR, vyšla v rámci edice Otazníky našich dějin nakladatelství Libri Praha. Publikace podle slov autorů hledala odpověď na otázky: Jaké možnosti skýtal teritoriální a státně politický rámec habsburské monarchie před první světovou válkou pro hospodářský rozvoj českých zemí? Jaké problémy přineslo nové politické rozdělení střední Evropy ekonomice nově vzniklého Československa? a Byla hospodářská dezintegrace střední Evropy bezprostředně po první světové válce, vznik samostatných „národních“ ekonomik a následné snahy o opětnou hospodářskou integraci střední Evropy pouhou odbočkou v historickém vývoji nebo historicky zakotveným trendem ústícím v dlouhodobé perspektivě nakonec v celoevropskou hospodářskou integraci? O odpovědi na tyto otázky usilovali studiem archivního materiálu v českých a rakouských archívech a dobové i současné odborné literatury. Publikace, doplněná řadou tabulek a fotografií, umožňuje čtenáři lépe pochopit histo-

rii současné evropské hospodářské integrace a na příkladu českého vývoje i její důležitost a složitost. Lze konstatovat, že se autorům podařilo jejich cíl „pokusit se o pohled nově vzniklého malého státu ve středu Evropy, který ležel v průsečíku rozdílných mocenských zájmů“ (s. 129) naplnit.

I.J.

* * *

Akos Paulinyi, *Průmyslová revoluce. O původu moderní techniky*, ISV Praha 2002, 290 s. ISBN 80-86642-02-X.

Překlad publikace renomovaného historika v oboru dějiny věd a techniky prof. Akose Paulinyiho (Darmstadt) pojednává o technice v průmyslové revoluci, zejména se zaměřením na Velkou Británii mezi léty 1750-1850 v evropském kontextu. Ústřední otázkou publikace je, co se změnilo v technice během průmyslové revoluce? Práce je rozdělena do pěti netradičních oddílů (Úvod, Technika v nosných odvětvích hospodářství, Ke vzniku továrního systému, Praxe a věda a Technická revoluce nebo mnoho malých zlepšení?). Základ práce tvoří na rozdíl od většiny dosavadních technickohistorických výzkumů analýza techniky jako systému, nikoliv jako sbírky artefaktů. Čtenář má možnost seznámit se s nejnovějšími výklady průmyslové revoluce a literaturou, která není dosud všeobecně známa, v řadě případů i s dosud nejpodrobnějšími popisy jednotlivých technických zařízení a úkonů. Publikace do jisté míry nahrazuje mezeru ve vědeckém bádání o této problematice za uplynulých deset let a současně by mohla podpořit zájem studentů a odborné a laické veřejnosti o studium dějin techniky. Překlad je dílem Ivana Jakubce, odborníka na hospodářské a sociální dějiny i historii vědy a techniky.

J.H.

* * *

Jana Čechurová, *Čeští zednáři ve XX. století*, Libri Praha 2002, 528 s. ISBN 80-7277-122-1.

Obsáhlá práce vznikla za podpory Grantové agentury ČR. Publikace se snažila zpřístupnit dosud podrobněji neanalyzovaný fenomén svobodného zednářství jako integrální součásti moderní české společnosti, s níž prožíval období rozmachu i pádů na základě obsáhlého archivního studia a literatury. Lze souhlasit s tvrzením autorky, že „zednářství je totiž nedílnou součástí občanské společnosti a může nám být zrcadlem jak národních elit, tak každodennosti spolkového života oněch desetiletí“ (s. 397). Autorka načrtla období od založení první novodobé české lóže 26. října 1918 do 1. dubna 1951 s nutnými chronologickými přesahy a v kontextu s evropským vývojem. Práce je cenným příspěvkem pro sociální dějiny, dějiny elit, dějiny spolků a zejména pak v souvislosti se sociální skladbou a ekonomickým zázemím českého, resp. československého zednářství. „V zásadě můžeme konstatovat, že obsazení českých a slovenských lóží představovalo vždy místní, především intelektuální, elitu, která musela, vedle osobní bezúhonnosti, splňovat nejméně dvě základní podmínky - v podstatě pokrokařský pohled na svět a dostatečnou solventnost.

Obojí bylo přinejmenším dílčím způsobem odvislé od výše dosaženého vzdělání.“ (s. 142) Stranou zájmu nezůstala ani stránka etnického složení zednářů, ani reakce, ať již pozitivní či negativní ze strany celé československé veřejnosti. Text doprovází řada unikátních obrazových publikací.

I.J.

* * *

Jaroslav Čechura - Zdeněk Kárník (ed.), *Antologie studijních textů k novověkým sociálním dějinám V./1*, Karolinum Praha 2002, 208 s. ISBN 80-246-0341-1.

Po vydání IV. svazku K novověkým sociálním dějinám českých zemí nazvaném *Zvraty a převraty 1939 - 1992* (Z. Kárník - J. Měchýř (ed.) v roce 2001, se objevil další svazek - jakási čítanka, věnovaná sociální problematice. V chronologickém pořadí je zařazen reprezentativní soubor 61 textu ze 16. století do počátku 20. století. Zčásti se jedná o publikované, zčásti o nepublikované ukázky. Šestice historiků sociálních dějin vybrala různé typy materiálů, od úředních (patenty, nařízení, právní dokumenty), po neúřední (osobní korespondence), autobiografie a paměti, publicistiku a periodika. S rozšířením pramenů základny se rozšiřuje i počet jednotlivých ukázek pro jednotlivá století. Výběr textů usiluje po postihu základních problémů toho kterého období. Texty uvádí zdroj dokumentu a jeho uložení. Za textem jsou uvedeny vysvětlující poznámky.

I.J.

* * *

Bohumír Brom, *Dokumenty z českých archivů k historii mezinárodních hospodářských vztahů v období studené války. (Studie o pramenech)*, Karolinum Praha 2002, 126 s. ISBN 80-246-0313-6.

Objemem útlá, obsahem však neobyčejně důležitá publikace pracovníka SÚA v Praze obsahuje soupis významných československých, resp. českých fondů centrálních pražských institucí z období po druhé světové válce. V publikaci je uveden popis fondů Státního ústředního archivu, Archivu Ministerstva zahraničních věcí, Archivu bývalého federálního shromáždění ČSSR, Vojenského historického archivu, Archivu České národní banky a Archivu Československé obchodní banky a. s. Uvedené fondy však odborníci mohou používat jen zčásti, neboť většina těchto fondů není dosud archivně zpracována (a je tedy nedostupná) a je nutné dodržet třicetiletou badatelskou závěru.

I.J.

* * *

Odešel významný sovětotolog a historik hospodářských dějin

(K úmrtí PhDr. Zdeňka Sládka, DrSc.)

Generace dnešních sedmdesátníků prožila období naplněná mnoha mezními situacemi, náhlými zvraty a skýtající relativně malé možnosti realizovat své schopnosti a životní záměry. Tato generační charakteristika platila i pro Zdeňka Sládka, který se však v nepříznivých podmínkách vypracoval na uznávaného znalce sovětských dějin a předního historika hospodářského vývoje jihovýchodní Evropy.

Sovětskými dějinami se začal zabývat brzy po skončení studií historie na FF Karlovy univerzity. Soustředil se na zkoumání sovětského zemědělství a hospodářských vztahů Československa a Sovětského svazu. Pro kritický přístup k tehdy oficiálním interpretacím nemohla vyjít jeho rozsáhlá práce o sovětské kolektivizaci a v období tzv. normalizace musel roku 1976 odejít z Ústavu dějin socialistických zemí Akademie věd. V obtížné sociální situaci se i mimo historické pracoviště snažil pokračovat v historickém bádání a svou pozornost zaměřil na jihovýchod Evropy a hospodářské styky Československa a zemí tohoto regionu v meziválečném období. Výsledky svého zkoumání uložil do řady studií a uzavřel roku 1989 spolu s M. Romportlovou vydanou knihou o hospodářském a sociálním vývoji ve střední a jihovýchodní Evropě.¹

Po listopadu 1989 se otevřela nová etapa v životě a vědecké práci Z. Sládka. Vrátil se na pracoviště v Akademii věd a soustředil svou pozornost na dva tématické okruhy. Podílel se na velkém syntetickém díle *Dějiny Ruska*, kde zdařile zpracoval složité období 1918-1945.² Druhým okruhem zájmu byly hospodářské dějiny zemí jihovýchodní Evropy a vztahy Československa s nimi. Zde jeho badatelské úsilí vyústilo ve fundovanou monografii o *Malé dohodě*.³ Z obou oblastí vedle uvedených syntetických prací připravil více než desítku dílčích analytických studií. Vynikaly rozsáhlou pramenovou bází, promyšlenou argumentací a fundovanými závěry.

Rozsáhlý seznam Sládkových historických prací, studií i recenzí najde čtenář v publikaci vydané k jeho sedmdesátinám.⁴ Dne 12. března jeho plodná životní dráha skončila. Jeho rozsáhlé dílo však nadále obohacuje naše historické poznání. Naše *Společnost pro hospodářské a sociální dějiny* ztratila aktivního a váženého spolupracovníka a my, kteří jsme Zdeňka Sládka blíže znali, moudrého a milého přítele.

Vlastislav Lacina

¹ Z. Sládek – M. Romportlová, *Hospodářský a sociální vývoj ve střední a jihovýchodní Evropě 1918-1938*, Brno 1989, 2. vyd. Brno 1994.

² M. Švankmajer – V. Veber – Z. Sládek – V. Moulis, *Dějiny Ruska*, Praha 1995.

³ Z. Sládek, *Malá dohoda 1918-1938. Její hospodářské, politické a vojenské komponenty*, Praha 2000.

⁴ *Střední a východní Evropa v krizi XX. století. K 70. narozeninám Zdeňka Sládka*, Praha 1998.

PŘIPRAVUJEME

Krátce před uzávěrkou tohoto čísla *IB SHSD* nám bylo potvrzeno, že pan profesor Milan Myška souhlasí s přednáškou pro členy naší *Společnosti*. Přiblíží v ní práci na projektu „Historická encyklopedie podnikatelů“ (viz str. 6) a jeho hlavní výsledky.

Přednáška se uskuteční v budově FF UK v Praze **13. května t.r. od 13.30 hod.**

Všechny členy i nečleny *Společnosti* na tuto přednášku o jednom ze stěžejních současných badatelských počinů z oblasti hospodářských a sociálních dějin srdečně zveme.

ORGANIZAČNÍ ZÁLEŽITOSTI

Vzhledem ke zvyšujícím se cenám poštovního by výbor *SHSD* uvítal, kdyby mohl alespoň část své agendy – včetně distribuce *IB SHSD* – vyřizovat elektronicky.

Proto Vás žádáme o zaslání Vaší e-mailové adresy, a to do jedné z následujících schránek: hajek.jan@cmail.cz nebo ivan.jakubec@ff.cuni.cz. Zaručujeme Vám, že poskytnuté údaje nebudou poskytnuty třetím osobám a zůstanou výhradně pro potřeby *SHSD*. Naší agendě a finančním nárokům na ní tak výrazně ulevíte. Děkujeme.

Informační bulletin Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny vydává výbor této *Společnosti*. Číslo 1/03 vyšlo v Praze, 2003, 12 s. - ISSN 1213-3892. Do tisku připravili PhDr. Jan Hájek, CSc., Historický ústav AV ČR, Prosecká 76, 190 00 Praha 9 (e-mail: hajek.jan@cmail.cz), a doc. PhDr. Ivan Jakubec, CSc., Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK, Celetná 20, 116 38 Praha 1 (e-mail: ivan.jakubec@ff.cuni.cz). Na tyto adresy prosím pošlete jak příspěvky do příštích čísel *IB SHSD*, tak i své připomínky k jeho obsahu. Redakce.